DISSERTATIO INAVGVRALIS

DE

PERITONAEO,

QVAM

DIVINA ADSISTENTE GRATIA

AVCTORITATE ET INDVLTV

GRATIOSI MEDIC. ORDINIS

PRO

GRADV DOCTORIS

RITE ET MAIORVM MORE IMPETRANDO

PVBLICO ET SOLLEMNI

MAGNIF. ET EXCELL. DNN.

PROFESSORVM

EXAMINI

OBSERVANTER SVBMITTIT

FRIEDER. WILH. HENSING,

GIESSENSIS.

AD DIEM - IVN. M DCC XLII.

GISSAE, TYPIS E. HENR. LAMMERS, ACAD. TYPOG.

Prooemium.

QVem vſum anatomia, tam in medicina theoretica, quam practica praeſtet, omnibus, quorum ſcientia medica principiis veris, non vero hypotheſibus & auctoritatibus aliorum, nititur, notum eſt. Medici enim obiectum eſt homo, quatenus eius ſanitas praeſens conſeruanda, & amiſſa reſtituenda eſt. Sanitas autem conſiſtit in vigore actionum corporis, morbus vero in illarum læſione. Vigor vero & læſio actionum corporis rite & accurate determinari non poſſunt, niſi ſtructura corporis, tanquam cauſa harum actionum, probe cognita. Anatome hinc alphabetum, iudicante MONTANO, medicinae eſt, quo, tanquam fundamento, neglecto, reliquum etiam aedificium neceſſe eſt, vt corruat, cum absque eo nec par-

tes, nec partium functiones, neque proinde earundem læsiones, cognosci, aut discerni commode possint. Hisce itaque perpensis, quod scilicet sine accurata notione structurae nostri corporis, sanitas nec conservari, nec restitui possit, vt de structura domicilii nostrae animae veram mihi cognitionem conciliarem, omnem operam dedi. Exantlatis hinc examinibus, cum ex præscripto legis iussuque *GRATIOSI MEDICORVM ORDINIS IN ALMA LVDOVICIANA*, specimen quoddam edendum esset, circa argumentum anatomicum sollicitus fui, statimque tractatio peritonaei mihi in mentem venit, sine cuius contemplatione & accurata obseruatione, permulta phaenomena demonstrari nequeunt. Ne autem dissertatio mea ex libris anatomicis tantum esset conscripta, obseruationes, ex inspectione cadaverum propria enatas, collegi, & ex iis hancce dissertationem contexui. Principia vero ill. WINSLOVII & clar. DOVGLASSII secutus sum, opiniones quoque aliorum Anatomicorum de hac materia consului, meaeque Dissertationi inserui. Ceterum Deum T. O. M. supplex rogo, velit & in posterum sua mihi adesse gratia, atque mea studia ita dirigere, vt in sui gloriam tendant, proximoque exinde magnum enascatur emolumentum. Te vero, B. L. si quid invenies, quod principiis tuis contrarium est, ne id in malam partem accipias, sed conatibus meis faveas, etiam atque etiam rogo.

§. I.

§. I.

PEritonaeum, ἀπὸ τοῦ περιτείνεσθαι i. e. circumquaque extendi, ita dictum, est saccus membranaceus, valde elasticus, tenuis, pyriformis, *a*) vacuus, visceribus chylopaeis primam tunicam communicans, superficie externa, sive convexa, multa substantia cellulosa praeditus, interna autem politus & humidus, atque magnitudine sua circumferentiae illi, primo intuitu *b*) respondens, quae a musculis transversis abdominalibus, pelvi, vertebris sex dorsi, quinque lumborum, quinque costis spuriis, vna vera & denique diaphragmate formatur.

§. II.

Peritonaeum duplici modo est considerandum, partim, quatenus illud saccum constituit, sine respectu

 ad

a) Peritonaeum simul cum visceribus extractum, & mense impositum, aliqualem pyri formam repraesentat, superius est compressum & latum, quae latitudo ab hepate, stomacho & liene formatur: In lateribus ad intestinum rectum vsque, latitudine sua gradatim decrescit, facies sua anterior, eiusque media pars, aliqualiter est conglobata, circa intestinum rectum est compressa, vt exinde pyri forma emergat. conf. *Clar. Haller in not. ad Boerhav. Prael. Tom. I. p. 255. & Clar. Douglass. in tract. de peritonaeo.*

b) Dixi primo intuitu: Peritonaeum enim revera maius est circumferentia descripta, propter productiones nempe & duplicaturas, quas format, vti ex sequentibus clarius patebit.

ad duplicaturas, quas format, & in quibus viſcera ſita ſunt: partim, quatenus hic ſaccus duplicaturas & plicas profert, ſiue, quod idem eſt, quatenus convexum huius ſacci fit concauum, & concauum conuexum, ita vt hae plicae visceribus ſemper ſint proportionatae, quae includunt.

§. III.

Peritonaeum in ſenſu lato ſumtum, duplici conſtat ſubſtantia, vna, quae toti corpori comunis eſt, & cellulofa ſubſtantia,* ſive veſicularis c) nuncupatur, altera quae huic eſt propria ac proprie loquendo peritonaeum conſtituit, haec ſubſtantia membranacea audit.

§. IV.

Cellularis ſubſtantia, ex diuerſis ſtratis veſicularum & folliculorum, laxe inter ſe cohaerentium, & inuicem comunicantium conſtat, ita, vt ſine laeſione huius ſubſtantiæ, flatus vel liquor ex vna veſicula in alteram penetrare poſſit. Tota ſuperficies externa peritonaei, hisce cellulis tegitur, quae huius productiones vbique comitantur, ita vt vno in loco maiori, altero minori in copia ſtrata veſicularum adſint. Vbi ſcilicet peritonaeum, tendini muſculorum transuerſorum annectitur, & inter diaphragma

* Subſtantia celluloſa quidem proprie loquendo, ad peritonaeum non pertinet, quoniam vero vbique hoc ab illa comitatur & diverſa viſcera abdominis a peritonaeo partim, partim a ſubſtantia celluloſa involvuntur, neceſſarium fuit, vt mentio aliqua de illa fiat.

c) conf. *Dougl. p. 26. l. c.*

phragma ac ſubſtantiam peritonaei membranaceam, minori in copia veſiculae adſunt; ſupra renes autem, veſicam vrinariam, arteriam magnam, atque venam cauam inferiorem, muſculos pſoaoiliacos, concauitatem coſtarum ſpuriarum, circa annulos abdominis, multa ſtrata huius ſubſtantiae obſeruantur, & praecipue circa renes, & annulum muſculi obliqui externi, vbi cellulae tam arcte cohaerent, & tali modo compactae ſunt, vt ſubſtantia celluloſa his locis membranoſae fere ſpeciem gerat. Subſtantiam vero celluloſam, peritonaeum vbique comitari, non ſolum accurata peritonaei ſeparatio, a partibus tendinoſis, v. g. a linea alba, plano tendinoſo diaphragmatis, ſed & ſeparatio arteriarum umbilicalium, venae umbilicalis, atque vrachi demonſtrat: in quarum ſeparatione, in macilentis etiam ſubiectis, ſubſtantia celluloſa obſeruatur.

§. V.

Subſtantia celluloſa peritonaeum cingens, cum reliquarum corporis partium celluloſo corpore, comercium atque connexionem habet. Circa oſſa innominata, cum ſubſtantia veſiculari faſciam latam, muſculos abdominis atque femoris occupante: circa diaphragma, cum cellulis, pleurae adhaerentibus, communicat. Quando ſubſtantia veſicularis peritonaei, ſymphyſin oſſium pubis, atque ligamentum FALLOPII attingit, tunc quatuor ibidem locis cum aliis cellulis communicat: primus locus communicationis obſervatur, quando cellulae, a peritonaeo, prope ligamentum FALLO-

LOPII decedentes,per annulum abdominis, ſimul cum vaſis ſpermaticis in viris, ligamentum FALLOPII tranſcendunt, & ſcrotum petunt, in foeminis vero, cum ligamento rotundo ad femur adeunt. Communicant in hoc tranſitu, cum cellulis inter muſculos abdominis praeſentibus, cum illis quæ inter cutem, & muſculum obliquum externum obſeruantur; deinde cum illis cellulis, quae in ſymphyſi oſſium pubis conſpiciuntur, & ligamentum ſic dictum ſuſpenſorium penis & clitoridis inuoluunt; lateraliter denique & anterius cum cellulis, faſciam latam tegentibus. Hoc loco quaerendum eſt diuerticulum NVCKII quod nempe, ſecundum hunc auctorem, a ligamentis rotundis vteri comitatur, & oblique per abdominis tendinoſas muſculorum partes, verſus pubem extenditur. *d)* Quanquam vero multum temporis hoc diuerticulum conſpiciendi, perdiderim, nunquam tamen id inveni, ſed ſemper cicatriculam aliquam eius loco obſervavi. Secundus locus communicationis exiſtit: dum ſubſtantia cellularis ſupra corpus oſſium pubis, cum vaſis cruralibus, ad muſculos femoris tendens, ibidem cum cellulis, hos involventibus, communicat,. Tertia communicatio producitur: quando cellulae anterius & poſterius, collum veſicae comitantes, infra arcum oſſium pubis, cum vrethra abdomen exeunt: in hoc enim exitu, muſculos iſchio & bulbocauernoſos &c. circumdant, ſeque deinde terminant in ſubſtantia celluloſa, muſculos tricipitem, bicipitem,

d) conf. *Nuck. in adenogr. cur. p.* 130.

cipitem, seminervosum, semimembranosum &c. includente. Quarta denique exit abdomine cum intestino recto, atque circa sphincterem eius cum cellulis, fasciam latam, musculos glutaeos, & consequenter musculos dorsales cingentibus, se iungit. Communicationes hae descriptae, productiones externae, quas alii processus peritonaei vocant, a clar. WINSL. nuncupantur. *e)*

§. VI.

Corpus cellulosum pleurae, continuatur cum illo peritonaei, triplici in loco. Vbi scilicet peritonaeum posterius supra vertebras lumborum tendit, tunc substantia eius cellulosa aortam atque venam cauam ibidem includens, cum aorta, inter crura diaphragmatis, in cavitatem pectoris transit, atque ita cum cellulis pleurae copulatur. Secundus locus est circa foramen quadratum diaphragmatis: quando scilicet cellulae, cum vena cava, per hoc foramen pectus ingrediuntur. Tertius locus huius communicationis in foramine ouali obseruatur: dum scilicet cellulae oesophagum in pectus comitantes, cum cellulis pleurae, diaphragma inuestientibus, communicationem alunt.

B §. VII.

e) conf. *Winsl. traité du bas ventre* § 32. Ex hac descriptione non difficulter intelligitur, cur ex tumore oedematoso pedum facile hydrops peritonaei, leucophlegmatia, ascites, tympanitis, & vice versa oriri possint: hi enim affectus quam maxime in principio, in hac substantia hospitantur, vid. *Ill. Boerhav. Prael. Tom.* 1. *p.* 236.

§. VII.

Corpus cellulosum hinc peritonaei, communicat cum cellulis omnes partes membranaceas, musculosas, vasculosas, neruosas, cartilagineas, osseas cingentibus, atque simul cum dura ac pia matre atque omnibus vasis cerebri. Ex §§is enim antecedentibus patescit, corpus cellulosum peritonaei & inferne, cum artubus inferioribus, & superne, cum pleura coire. Certum vero est, substantiam cellulosam pleurae, includere vasa maiora, vasa vero pleraque distribui, partim per artus superiores, partim per collum, atque cerebrum, & experientia constat, omnia vascula etiam minima, cingi substantia cellulosa; hinc concludimus substantiam cellularem peritonaei, quoniam inferius, & superius abdomine exit, ibidemque cum aliis cellulis jungitur, quae deinde iterum, cum subsequentibus cellulis communicationem alunt, communicare cum omnibus partibus corporis nostri, mediante substantia cellulari illas cingente.*

§. VIII.

Nunc ordo requirit, vt etiam aliquid in genere de substantia peritonaei membranacea, sine respectu scilicet ad viscera, dicam. Membrana scilicet haec, magna elasticitate gaudet, ita, vt incredibilem extensionem sufferre, & quando causa extendens cessat, in statum suum

* Qui plura de hac substantia in genere desiderat adeat clar. *Douglass. tract. de peritonaeo.*

um priſtinum ſe reſtituere poſſit, uti videmus in hydropicis, gravidis atque herniosis *f*). Hocque eſt notatu de hac membrana dignum, quod, quo magis extendatur, eo magis craſſitie augeatur, vti hoc ſaepiſſime non ſolum in toto ſacco, v. gr. in hydropicis & gravidis, ſed & in ſingulis productionibus atque extenſionibus huius membranae, vti in vtero, liene, ventriculo & hepate nimis extenſis, vidi. Membrana haec cum nulla alia membrana, vti vidimus in ſubſtantia celluloſa, communicat, nec dici poteſt hanc membranam alii originem ſuam debere, vti v. gr. pericranium a dura matre oritur, nec a vertebrarum ligamentis, nec ab earum perioſtio, nec a diaphragmate oritur: Sine laeſione enim commode, ex abdomine, ſimul cum viſceribus, extrahi poteſt: origo ergo huius membranae, ſtricte determinari non poteſt, niſi a neruis, a quibus reliquae membranae originem ſuam probabiliter trahunt, illam deriuare velis. conf. WEDEL. diſſ. *de peritonaeo.*

f) *Ill. Ruyſchius* herniam ſe vidiſſe memorat, ab vtero foetum gerente formatam, vid. *adv. Anat.* 2. *p.* 21. *& ſeqq.* vbi etiam obſeruationes de hernia lienis & veſicae legi merentur. *Cl.* etiam *Hommelius* praeceptor meus ſumme colendus, atque amicus integerrimus, obſervationem mecum communicauit, quam Bernae in infante duorum annorum fecit, in quo omnia viſcera chylopaea, per annulum umbilici erant prolapſa, peritonaeo non rupto, ſed tantummodo extenſo, atque relaxato. Atque mihi contigit, *a. 1740.* in anatomia Argentoratenſi herniam ſcrotalem ſiniſtram videre, vbi peritonaeum ita extenſum erat, vt ſaccus formatus, octo vlnas inteſtinorum tenuium, inteſtinum coecum, cum proceſſu

§. IX.

Fibris gaudet peritonaeum tendinosis atque nerueis, diuersis in locis, diuersam directionem obseruantibus, mox transversalibus, mox obliquis, mox longitudinalibus, diuerso modo sese decussantibus, quae multis in locis tales figuras repraesentant, quae in plano tendinoso diaphragmatis obseruantur. Inferius scilicet circa regionem ligamenti FALLOPII, fasciculus fibrarum tendinearum oblique transversalium, vsque ad spinas anteriores ossis ilei observatur. Hic fasciculus plerisque in subiectis valde robustus existit. A spina deinde anteriori superiori ossis ilei, fibrae versus processum ensiformem oblique ascendunt, in hoc ascensu cum fibris transversis subtilissimis sese decussant. Praeter has fibras multae etiam fibrae neruosae, vasculosae, tam sanguiferae quam lymphaticae sine armato oculo conspici possunt. g) In examine vero harum fibrarum cauendum est, ne in separatione musculi transuersi, fibrae tendineae ab hoc provenientes, in superficie peritonaei relinquantur; hinc vt certiores hac de re simus, melius est, si magis lateraliter, vbi multa substantia cellularis adest, observatio haec instituatur.

§. X.

Peritonaeum exterius est asperum, propter substantiam cellulosam illud tegentem, polita vero est in super-

vermiformi, & dimidiam vlnam intestini coli complecteretur.

g) conf. *Coup. Myotom.*

superficie sua interna, humida atque subtili liquore semper madida. Quando superficies haec interna peritonaei, humiditate sua privatur, pressa deinde digito, vel melius manubrio scalpelli, superficie externa, humor iste, guttulas subtilissimas repraesentans, apparebit. *h*) Humorem vero illum non mediantibus glandulis sed extremitatibus vasorum minimorum a sanguine secerni in aprico est, dum nemo in statu naturali, optimis etiam microscopiis glandulas observabit: & quamquam glandulae in morbis serosis, quae alias in statu naturali minimae sunt, semper intumescunt, illae tamen hisce in morbis, in peritonaeo non conspicuae sunt. Tubercula quidem, quandoque apparent, quae glandulis similia sunt, judicante tamen ill. RVYSCHIO, *i*) ab his ad existentiam glandularum concludere non licet, quoniam extremitates arteriarum obstructae, in tumores praeternaturales abire etiam possunt. Humor hic magnum peritonaeo praestat vsum, ne a continuo cum visceribus attritu, illi damnum aliquod inferatur, *k*) atque vt continuus motus intestinorum peristalticus, facilius peragatur*: deinde si hic humor non adesset, membrana haec tenuis, exsiccaretur, & elasticitate sua priuata, rumperetur.

§. XI.

Vasa ad saccum peritonaei tendentia, diversis arteriis atque venis originem suam debent, vasis nem-

 pe

h) *Winsl. traité du bas ventre* §. 25. 26. *i*) *in adv. Anat.* I. *p.* 13.
k) *Winsl. l. c.* §. 40. & *Dougl. l. c. p.* 46.
* Conf. *E. H. Weael, diss. de periton. p.* 8.

pe mammariis internis, epigaſtricis, ramis externis arteriae & venae iliacae externae, iliacis primitivis *l*) iliacis externis; antequam ſcilicet haec ad ligamentum FALLOPII perveniunt ramulos minimos, peritonaeum petentes, de ſe ſpargunt: *m*) in adnexu cum oſſe ſacro; ſacris, iliacis internis, haemorrhoidalibus, vaſis ſpermaticis: *n*) in regione coſtarum; intercoſtalibus, arteriae lumbari penultimae: dum ſcilicet haec ſupra ſpinam ſuperiorem atque poſteriorem oſſis ilei, verſus criſtam hujus oſſis vergit, ibidemque cum ramo externo arteriae iliacae communicat, non exiguum ad peritonaeum ramum mittit: in adhaeſione ad diaphragma, phrenicis tam ſuperioribus, quam inferióribus, coeliacæ: circa renes; atrabilariis, vaſis renalibus, non autem trunco horum vaſorum, ſed ramis à trunco prouenientibus, & ſubſtantiam renum intrantibus. A crurali denique ſaepiſſime ramulos minimos accipit; in initio ſcilicet cruralis, ramulus ſaepiſſime retrocedit, & aſcendit ſupra ligamentum FALLOPII, qui ramulos non ſolum in hoc tranſitu dat muſculis abdominis, ſed & peritonaeo. Vaſis lymphaticis etiam peritonaeum non deſtituitur, quanquam haec rariſſime ſine microſcopiis conſpiciantur. Praeſentiam vero vaſorum lymphaticorum non ſolum arteriae, quae multa in copia ſacco peritonaei inſerta deprehenduntur, indicant, ſed & hydrops peritonaei, quae ruptis vaſis lymphaticis,

l) *Winsl. Traité des Arteres* §. 229.
m) *Winsl. l. c.* §. 232. *n*) *Haller l. c. T. I. p.* 152.

cis, inter ſubſtantiam membranaceam & cellularem praeſentibus, oritur.*o*) Nervi ad ſaccum pertinentes, non praetereundi ſunt, hi multa in copia ad illum tendunt, & proveniunt a diaphragmaticis, coronariis ſtomachicis, plexu coeliaco, hepatico, ſplenico, plexibus meſentericis, renali, a ramis anterioribus primi paris lumborum, & a reliquis neruis lumbaribus, atque ſacris.

§. XII.

Sufficiant hæc de ſacco peritonaei ſine relatione ad viſcera conſiderato: iam ordo requirit, vt de peritonaeo, quatenus primae tunicae viſcerum originem dat, ſermo inſtituatur. In abdomine duplicis generis viſcera & vaſa inveniuntur: vnum genus complectitur ea, quae tunicam ſuam externam a ſubſtantia membranoſa peritonaei non mutuantur, ſed ſubſtantiae celluloſae incluſa ſunt, vti v. c. renes, capſulae atrabilariae, media pars duodeni, inferior portio inteſtini recti, veſica vrinaria, vretheres, vaſa ſpermatica, vaſa deferentia, aorta, vena cava, vaſa emulgentia, iliaca externa, interna, cum eorundem ramificationibus. Hæc viſcera & vaſa a veteribus referebantur ad illa, quae extra ſaccum peritonaei & in

o) De vaſis lymphaticis & hydrope peritonaei legi meretur *Nuckii Adenogr. curioſa p. 98.* vbi non ſolum modum indicat inveniendi vaſa lymphatica peritonaei in cane, ſed & multa exempla de hydrope peritonaei recenſet, quam a ruptura vaſorum lymphaticorum deriuat.

in eius duplicatura ſita ſunt *p*) Alteri generi annumerantur illa, quae propter plicaturam, & introceſſionem tam ſubſtantiae cellularis, quam membranoſae peritonaei, in ſaccum ſuum proprium, ita vt facies externa peritonaei concava, facies autem interna plus minusve convexa fiat, includuntur: haec ſunt ſtomachus, cum omnibus inteſtinis, excepta parva portione inteſtini recti, & media inteſtini duodeni, hepar, lien, veſicae felleae facies inferior, in foeminis vterus, cum ovariis & tubis fallopianis, arteria coeliaca, eiusque rami principales, arteriae & venae meſeraicae, vna cum vena portarum, vaſa umbilicalia. Haec viſcera & vaſa a veteribus, & quibusdam recentioribus, in ſacco peritonaei conſtituta eſſe credebantur. Meſenterium, meſocolon atque omentum, tam magnum quam paruum, a peritonaeo formantur, & nil aliud, quam plicaturae & productiones peritonaei, ſunt.

§. XIII.

Viſcera & vaſa, in ſubſtantia cellulari incluſa, a veteribus inter duplicem membranam peritonaei ſita eſſe credebantur. Veteres enim, & quidam recentiores ſibi perſuadebant, peritonaeũ conſtare ex duplici lamella membranacea, quæ duplex lamella, veſicae verticem dum attingeret, a ſe invicẽ ſecederet, & ſpatium inter ſe relinqueret, quod ad includendã veſicam aptum eſſet: *q*) Recentiores vero qui talem duplicaturam defendunt, probationem ſuam

p) *Winsl. Traité du bas ventre* §. 30.
q) *Laurent. Hiſt. Anat.* §. 414.

ſuam ab incluſione vaſorum umbilicalium petunt. r) Meum hic non eſt ut multis argumentis opinionem hancce refutem, unicum tantummodo in contrarium proferam, evulſionem ſcilicet peritonaei,ſine laeſione ſubſtantiae eius membranaceae: quomodo autem fieri poteſt, ut peritonaeum ſine laeſione ejus ſubſtantiae membranaceae, ex abdomine ſeparetur, relictis in abdomine renibus, veſica urinaria, &c. ſi hae inter duplicem aliquam membranam peritonaei ſitae eſſent? eſt etiam impoſſibile, ſine laeſione vaſa umbilicalia a peritonaeo disjungere, ſi haec in duplici quadam membrana peritonaei incluſa ſunt. Si vero veteres dixiſſent, renes, veſicam urinariam, &c. duplicaturae ſubſtantiae cellularis involvi, tunc aliquo modo defendendi eſſent; ſubſtantia enim celluloſa, diverſis ſtratis cellularibus conſtat, quae, quando ad haec viscera modo deſcripta perveniunt, a ſe invicem ſecedunt, atque illa tali modo includunt, uti veteres hoc de ſubſtantia membranoſa crediderunt.

§. XIV.

Modus incluſionis cujusque viſceris nunc conſiderandus venit. Antequam vero de viſceribus chylopaeis inſtituatur ſermo, prius viſcera uropaea conſiderabimus. Peritonaeum ſcilicet, quando anterius ſymphyſin oſſium pubis attingit, tunc ſubſtantiae cellularis ſtrata, a ſe invicem ſecedentia, quaedam anterius, ſupra verticem, atque faciem anteriorem veſi-

r) conf. *Clar. Heiſter. Comp. Anat. p. 76.*

cae, ad ejus collum usque continuantur, atque ulterius prostatam, corpora cavernosa, urethram &c. comitantur, includuntque simul illam partem intestini recti, quae a substantia membranosa non tegitur: quædam posterius descendunt, supra posteriorem faciem vesicae, una cum lamina membranacea, haec iterum coeunt, partim lateraliter, partim inferius, circa collum vesicae, cum stratis anterioribus: strata posteriorem vesicae faciem obtegentia, viam suam ulterius prosequuntur, partim supra intestinum rectum, in foeminis simul supra uterum, partim cum substantia vesiculari pelvim investiente conjungitur. Vesicae facies anterior, pluribus stratis vesicularibus gaudet, posteriori.

§. XV.

Substantia cellulosa peritonaei supra vertebras lumborum a se invicem secedens, canales duos format, qui magnitudini venae cavae, atque arteriae magnae exacte respondent; hasce ita involvunt, ut continuationi praedictorum vasorum, non solum superius usque in pectus, atque inferius usque in pelvim, sed & ramificationibus lateralibus, cellulos largiantur. Lateraliter enim vasa emulgentia includunt, & dum cellulae curvaturam minorem, sive sinum renum attingunt, quaedam strata de hisce, renum partim substantiam, simul cum vasis ingrediuntur, partim vero supra faciem anteriorem, atque posterionem, extremitatem superiorem, & inferiorem renum, versus eorundem curvaturam magnam continuantur, ibi-

dem-

demque coeuntia, iterum aſcendunt, & peritonaeum ad tertiam, quartam, & quintam coſtam ſpuriam, annectunt. In extremitate ſuperiori renum, includit ſimul capſulas atrabilarias, cum vaſis ſuis, eodem, vt de renibus modo dictum fuit. Vaſa reliqua lateralia, vt vaſa lumbaria intercoſtalia &c. itemque nerui, ſimili modo includuntur.

ſ. XVI.

Cellulae, faciem poſteriorem renum attingentes, tam compactae ſunt, vt primo intuitu, ſubſtantiae membranoſae peritonaei, continuatio videantur, non ſolum quidem hoc loco, ſed & in toto latere, ita, vt hoc probabiliter cauſa fuerit, cur veteres peritonaeum duplici membrana conſtare crediderint. Subſtantia celluloſa, renes includens, membrana adipoſa nuncupatur, quoniam in ſubjectis pinguedinoſis, multa huius loci pinguedo reperitur: quanquam vero haec membrana, ſubſtantiae magis membranaceae, quam celluloſae ſimilis ſit, & a ſubſtantia membranacea peritonaei, oriri videatur, attamen contrarium haec encheireſis anatomica docet; quando ſcilicet cellulae non tam compactae, a peritonaeo disjunguntur, & ſeparatio ad renes vsque inſtituitur, tunc membranam adipoſam, ſimul a peritonaeo ſecedere videbis, & nihil aliud eſſe, quam praedictae ſubſtantiae cellularis, continuationem veram.

ſ. XVII.

Conſideratis viſceribus vropaeis, quomodo nempe illa a ſubſtantia celluloſa, nullo vero modo a peritonaeo ipſo includantur, ordo requirit, vt de incluſione,

ſione etiam viſcerum chylopaeorum, mentio fiat. Peritonaeum ſcilicet, ventriculum, lienem, hepar &c. circumdat, non vero eodem modo, vti ſubſtantia celluloſa, ita vt ſubſtantia membranacea componeretur diverſis laminis, quae a ſe invicem ſecedentes, viſcera includerent: ſed membrana haec, ſaccum formans, vt viſcera ſua includat, introcedit, vna cum ſubſtantia celluloſa, in ſaccum ſuum proprium, plicas & productiones conſtituit, ita vt ſuperficies externa aſpera convexa, fiat concava, & viſceribus immediate adhaereat, ſuperficies vero interna concava, fiat convexa, ſaccum peritonaei reſpiciat, & ſuperficiem externam politam viſcerum, quae includit, conſtituat. Quot introceſſiones & plicae, tot figurae apparent, quae incluſis viſceribus exacte reſpondent. Introceſſiones hae, plicae, ſive productiones, duplicaturae peritonaei nuncupantur, non, quod peritonaeum duplici membrana conſtet, ſed quoniam haec plicatio peritonaei, duplicem membranam propter introceſſionem repraeſentat. Duplicatura itaque peritonaei nihil aliud eſt, quam introceſſio eius parietis, in cauitatem ſuam propriam, pro incluſione quorundam viſcerum, atque vaſorum.

§. XVIII.

Peritonaeum diverſas conſtituit duplicaturas: in quouis latere vnam; inter marginem ſcilicet inferiorem coſtae tertiae ſpuriae, & criſtam ilei ad meſocoli dextram & ſiniſtram partem conſtituendam: tres ſupra vertebras lumborum, & dorſi, ad meſeraeum & meſocoli

li

li transuerſam partem formandam, atque ad duplicaturam quae pancreas includit, conſtituendam: vnam in pelui, pro inuoluendo inteſtino recto, in foeminis ſimul pro vtero, ouariis, parte ligamentorum rotundorum, tubarum fallopianarum, atque vaginae: quatuor in pariete anteriori, quarum tres a veſica, vsque ad vmbilicum tendunt, duas arterias vmbilicales, atque vrachum involvunt; vna vero ab vmbilico, vsque ad foramen quadratum diaphragmatis continuatur, atque venam vmbilicalem heparque includit: quatuor ſuperiores, vel quinque, ſi antecedentem huc refers, quae a peritonaeo, diaphragma attingente, proveniunt, quarum vna eſt dextra, ligamentum hepatis dextrum formans, altera eſt media, pro includendo ventriculo, & formando omento, tertia & quarta magis ſiniſtrum latus reſpiciunt, pro conſtituendis ligamentis, hepatis ſcilicet ſiniſtri, atque lienis. De his vero omnibus jam in ſpecie agemus.

§. XIX.

Inter coſtam ſpuriam tertiam, atque os ileum ſiniſtri lateris, peritonaeum, pro includenda inteſtini coli ſiniſtra parte, duplicaturam format: dum ſcilicet inter deſcriptum locum, verſus inteſtini coli curvaturam minorem, aſcendit, huic inteſtino adhaeret, atque curvaturam ſuam majorem petit, vlterius deinde continuando, productionem ſive duplicaturam, quae diverſa latitudine gaudet, conſtituit. Inter lienem ſcilicet, & renem ſiniſtrum, latitudinem vnius digiti non ſuperat, ibidemque ligamentum colicum ſiniſtrum ſuperius appellatur;

inter hoc ligamentum, atque spinam superiorem posteriorem ossis ilei, ad latitudinem duorum digitorum transversorum accedit, interdum latior est, interdum arctior, ita vt obseruante HENNINGERO s) colon peritonaeo, sine mesocolo adhaesisse visum fuerit, versus spinam antea dictam, duplicatura, ad quinque fere digitos transuersos, latior fit atque mesocoli sinistra pars dici potest: in concauitate vero ossis ilei, supra musculum iliacum iterum arctior euadit; quae duplicatura ligamentum colicum sinistrum inferius nuncupatur.

§. XX.

Peritonaeum coli partem sinistram tali modo involuens, continuatur superius, supra renes ad latus sinistrum vsque corporis vertebrae primae lumborum; inferius supra musculum psoam, totum corpus vertebrae vltimae lumborum, ad latus eius dextrum vsque; in medio vero gradatim reliqua corpora vertebrarum lumborum tegit, ita vt exinde ab vltima vertebra dorsi vsque ad primam ossis sacri, linea obliqua, quae a latere sinistro ad dextrum dirigitur, emergat. Lamina vero descripta, antequam corpora vertebrarum attingit, finem intestini duodeni includit, deinde totum intestinorum tenuium tractum petit: haec includit, & descendendo, laminae ascendenti mediante substantia cellulosa annectitur, & duas ita laminas constituit, quarum vna est dextra altera vero sinistra. Lamina dextra eandem directionem, ac sinistra, supra vertebras

s) *diss. de Mesenterio*, §. 2.

bras obferuat, ita tamen, vt lamina dextra, fuperius totum corpus vertebrae primae lumborum tegat, & oblique defcendendo, tantummodo latus dextrum corporis primae vertebrae offis facri attingat, lamina finiftra e contrario, latus tantum finiftrum corporis primae vertebrae lumborum attingat, & oblique defcendendo, totum corpus vltimae vertebrae lumborum tegat.

§. XXI.

Productio haec, non vna eademque latitudine gaudet; fuperius enim, vbi inteftini duodeni finis, latitudinem duorum digitorum transuerforum, plus minusue obferuat, defcendendo fuper vertebris lumborum, fenfim fenfimque vsque ad cartilaginem, quae vertebram tertiam atque quartam vnit, latior fit, atque latitudinem vnius fpithamae plus minusue habet, quo magis deinde defcendit fuper his vertebris, eo magis latitudinem fuam amittit. Longitudo eius inferior, duodecim digitorum transuerforum fpatium replet, fuperior vero longitudini inteftinorum tenuium exacte refpondet. Inteftinis non abfciffis, longitudo fuperior maior obferuatur, hifce vero feparatis contrarium fit. *t*) Productio haec a peritonaeo ita formata, mefenterium nuncupatur.

§. XXII.

Lamina dextra mefenterii, vt pars mefocoli dextra formetur, continuatur circa dextram vertebram lumborum fupra mufculum pfoam dextrum, afcendit verfus

fus

t) *Henninger l. c.* §. 10.

ſus cartilaginem coſtae ſpuriae vltimae, atque aſcendendo ſupra faciem coli quae vertebras reſpicit, & ſimul deſcendendo ſupra huius faciem, quae coſtis proxima eſt, coli partem dextram involvit: annectitur deinde vlterius, lamina dextra meſenterii, muſculo transverſali, atque vltimis coſtis ſpuriis. Verſus vertebram vltimam lumborum, inteſtinum coecum, atque initium coli, eodem modo includuntur. Productio inteſtinum coecum, atque initium coli includens, ligamentum colicum dextrum nuncupatur: ligamentum hoc latitudinem vnius digiti transverſi non ſuperat. In fundo inteſtini coeci, exigua duplicatura, proceſſum vermiformem includens, obſervatur.

§. XXIII.

Meſocoli transverſa pars formatur, dum lamina dextra meſenterii, inteſtinum jejunum includens, partim verſus renem ſiniſtrum, partim verſus pancreas, verſus renem dextrum partim continuatur. In initio ſcilicet jejuni meſenterium verſus renem ſiniſtrum tendit, atque aſcendendo, finem meſocoli transuerſae partis includit; antequam vero hoc praeſtat plicam quandam paruam, in qua concauitas latus ſiniſtrum, convexitas vero latus dextrum reſpicit, conſtituit: verſus latus dextrum magis, in directione recta aſcendit, medium coli trans verſae partis petit, atque hoc inueſtit: lamina dextra meſenterii, inteſtinum jejunum, ad longitudinem ſex ſpithamarum inuoluens, vergit oblique ſuper vertebris lumborum, verſus renem dextrum, ibidemque coli transuerſam eiusdem lateris partem, includit: haec lamina,

mina, dum supra vertebras continuatur, & antequam mesocolon huius intestini constituit, intestinum duodenum, sine adhaesione membranacea tegit, atque ita thecam triangularem, in qua curuatura secunda, atque initium tertiae intestini duodeni latet, format. Mesocoli pars transuersa ita descripta duabus etiam laminis membranaceis gaudet, quarum vna est superior altera vero inferior.

§. XXIV.

Laminae hae descriptae atque intestina includentes, non toti intestino adnascuntur, sed lateribus tantum, & in parte, quae a mesenterio est remotissima, adhaerent; ea vero sede, qua primum se applicant, discedentis mesenterii laminae intestino non adnascuntur: *u*) antequam enim duplex lamina mesenterii intestinum includit, membranae eius a se invicem secedunt, & vtraque illarum obliquo quodam ductu, intestinum petit, ita vt spatium aliquod triangulare, inter has membranas atque intestinum relinquatur, & consequenter hoc in loco ab adnexu mesenterii liberum maneat.

§. XXV.

Peritonaeum, intestina crassa multis in locis, tam laxe circumdat, vt exinde productiones quaedam, longitudinem duorum digitorum transversorum habentes, formentur, quae substantia cellulari repletae, & in obesis, pinguedine obsitae sunt, atque hinc productiones, siye appendices adiposae, nuncupantur. Productiones

D hae

u) conf. *Boerh. l. c. Tom.* 1. *p.* 318.

hae inter se communicant, partim quoniam propter communem originem sunt continuae, partim, quoniam multa substantia cellulari gaudent. Certa encheiresi observata, ita inflari possunt, vt iucundo spectaculo non solum communicatio atque magnitudo harum appendicum notabiliter aucta, sed & elevatio ipsius membranae, intestinum proxime cingentis, conspici possit.

§. XXVI.

Interstitium inter duas laminas mesenterii atque mesocoli, substantia cellulosa, glandulis, arteriis, venis, vasis lacteis atque nervis repletur. Cellulosa haec substantia nihil aliud est, quam continuatio illius, quae superficiem externam sacci peritonaei tegit, atque hanc productionem peritonaei comitatur. In subiectis multa pinguedine gaudentibus cellulae, ab adipe repletae inveniuntur, ita, vt quandoque ad crassitiem pollicis mesenterium accedat; *v*) hinc etiam a VERHEYENO *vv*) adiposa dicitur, improprie vero ita nuncupari, subiecta macilenta, hectica, atque hydropica docent, in hisce enim nulla adeps, quanquam cellulosa substantia semper praesto sit, inter mesenterium invenitur. Substantia cellulosa totum intestinum ambiens, inter tunicam externam atque musculosam, tunica cellulosa RVYSCHII nuncupatur; vlterius deinde continuatur, simul cum vasis tunicam musculosam penetrat, omnes fibras illius includit, inter musculosam atque ner-

veam

v) cf. cl. Haller l. c. p. 318. *vv*) cf. eius anat. corp. hum. Tr. 2. C. II.

veam denique iterum planum cellulosum constituit, quod primo ab Ill. ALBINO obseruatum fuit. x) Tunica nervea nullo vero modo ad cellulosam hanc substantiam producendam in cellulas mutatur, si intestinum vertatur atque scite infletur; sed cellulae iam, quamquam exiguae, inter tunicam nerueam atque musculosam existunt, atque tantummodo per inflationem eleuantur, & conspicuae redduntur. Sequens etiam experimentum veritatem huius rei clare demonstrat, inflatum scilicet methodo Albiniana intestinum, si ita siccatur, vt cellulae in extensione sua maneant, membrana tenuis ab hisce cellulis sine laesione vtriusque substantiae separari potest. Quaeritur nunc vtrum membrana haec, a substantia cellulosa separata, tunica nervea sit, an a crusta villosa proveniat; de duabus enim hisce certe vna hanc membranam constituit, quoniam praeter tunicas, ab anatomicis intestinis attributas, nullae aliae adsunt. Certe vero persuasus sum, membranam hanc a substantia cellulosa separatam, nihil aliud quam nerveam dicendam, atque nullo modo a crusta villosa deducendam esse, quoniam ad membranam, siue tunicam constituendam, fibrae vario modo intertextae, quae deinde textum quoddam flexile, elasticum, fibrosum, expansum repraesentant, requiruntur: hae vero proprietates neutiquam de crusta villosa dici possunt, quoniam recte iudicante Cl. HALLERO y) villi, e quibus crusta villosa componitur, nihil aliud sunt, quam tubuli cylindrici, ex nervea

x) conf. *eius diss. de intest. tenuib.* y) *l. c. p.* 289.

nervea membrana ad perpendiculum educti intra cavum inteſtini lineae longitudine. Neceſſarium itaque eſt ſi haec membrana a ſubſtantia celluloſa ſeparata, nil aliud quam ipſa nervea ſit, vt planum celluloſum ab ill. ALBINO primo obſervatum, non a tunica nervea proveniat, ſed inter hanc tunicam atque muſculoſam exiſtat.

§. XXVII.

Inter laminas meſenterii praeter ſubſtantiam celluloſam, arteriae etiam, venæ, nervi, vaſa lactea & glandulae obſervantur. Arteriae duae ſunt, quarum altera eſt ſuperior, immediate infra coeliacam orta atque arteria meſenterica magna dicitur: altera eſt inferior, ad latitudinem duorum digitorum transverſorum, ſupra aortae diviſionem orta, atque meſenterica minor nuncupatur. Duae hae arteriae mirabili modo communicationem inter ſe alunt, atque vlterius aſcendendo, inteſtinis proſpiciunt, ita vt meſenterica ſuperior, omnibus inteſtinis tenuibus, coeco, coli dextrae parti, atque parti dextrae coli transverſae, meſenterica vero inferior coli ſiniſtrae parti, parti ſiniſtrae coli transverſae, inteſtino recto ramos minimos atque copioſiſſimos largiatur. Praeter has vero arterias, ramulos a duodenali accipiunt, interdum a ſiniſtra gaſtroepiploica, ramuli pauciores ad ſedem ſiniſteriorem coli transverſae partis feruntur. *z)* Inteſtinum rectum vlterius arterias accipit, ab hypogaſtricis, a glutaea, a ſacris. *aa)* Saepe etiam ramulos ad inteſtinum rectum tendentes, qui ab iliacis

z) *Haller l. c. p. 302.* aa) *Winsl. traité des arteres §. 227.*

iliacis externis proveniebant, obſervavi. Venae vero proveniunt a meſeraica magna, quae nihil aliud quam continuatio venae portarum eſt: *bb*) a meſenterica minori; haec oritur ſaepe inter meſentericam magnam, atque ſplenicam, ſaepiſſime vero provenit a ſplenica. Meſenterica minor, inteſtino recto, coli ſiniſtrae parti, coli transverſae parti proſpicit: meſenterica vero magna omnibus inteſtinis tenuibus atque meſocoli dextrae parti ramulos innumeros ſuppeditat, vti hoc clare per injectiones ſubtiliſſimas probari poteſt. Nervos accipit meſenterium, a plexibus meſentericis, renalibus, ſplenico, hepatico, coeliaco &c. *cc*) Vaſa lactea inter hanc membranam perreptantia, innumera ſunt, atque ex cavo inteſtinorum oriuntur, deinde innumeras minimas ramificationes conſtituunt, ex his fiunt maiores, quae ad glandulas meſenterii tendunt, vlterius deinde ad vertebras lumborum continuantur. *dd*) Multae denique glandulae, inter duplicem membranam meſenterii inveniuntur, quae nec determinatam figuram, nec certum numerum in genere obſervant, ſed in vno ſubiecto plures in altero vero pauciores inveniuntur; in aliis minores, in aliis vero maiores ſunt, atque mox figuram ovalem, mox rotundam repraeſentant. *ee*)

 §. XXVIII.

bb) *Winsl. Traité des veines* §. 241. *Haller l. c. T. 1. p.* 304.
cc) de origine atque diſtributione horum neruorum v. *Winsl. traité des nerfs* §. 400. *Willis de nerv. deſcript.* pag. 142. & *Vieuſs. neurol. l. 3. c. 5.* *dd*) *de coniecturis oſculorum lacteorum legi meretur cl. Haller l. c. p.* 291. & 396. *ee*) De

§. XXVIII.

Antequam vero mesenterium relinquamus, foramen quoddam coecum mesenterii, notatu dignum non praetereundum est; nempe circa finem mesocoli sinistræ partis, ad latus sinistrum corporis primae vertebrae ossis sacri, semper atque constanter foramen aliquod observavi, quod nullum exitum habet, atque valde, & ratione suae circumferentiae, & profunditatis, in subiectis differt. Saepissime enim circulus in descripto loco solummodo adest, qui impressione aliqua levi, foramen quoddam repraesentat; interdum etiam foramen obseruatur, quod canalem versus centrum mesenterii tendentem, & longitudinem trium vnciarum habentem, format; in eodem foramine interdum duo canales observantur, quorum vnus versus centrum mesenterii, alter vero versus inferiora ossis sacri dirigitur.

§. XXIX.

Sufficiant haec de modo quo peritonaeum involvit intestina, nunc vero dispiciendum, quomodo reliqua viscera chylopoea includat. Pancreas scilicet involvitur, dum lamina superior mesocoli partis transversæ, versus regionem ultimae vertebrae dorsi, infra faciem inferiorem pancreatis, ad partem mediam vsque huius faciei pergit, eidemque adhaeret; deinde iterum retrocedit, supra marginem anteriorem, faciem superiorem, atque

structura harum glandularum conf. figura *Ruyschii, ad opusc. anat. de fabrica glandul. in corp. hum. &c.* adnexa.

& marginem posteriorem continuatur, atque adhaerendo ad faciem inferiorem, pancreas includit. Peritonaeum pancreas involvens, arterias recipit a pylorica, duodenali, mesenterica superiori, lienari: venas a splenica, mesenterica magna, duodenali, saepeque ramulos a trunco venae portae ventralis: nervos minimos a plexu mesenterico, hepatico, atque splenico.

§. XXX.

Circa foramen ovale diaphragmatis, peritonaeum recedit in se ipsum, atque ventriculum includit. Membrana haec in curvatura minori, ventriculum deserit, atque duas lamellas membranaceas constituit. Duæ hæ lamellae membranaceæ omentum parvum constituentes, mediante substantia cellulosa, inter se uniuntur: sic vnitae pergunt versus incisuram hepatis, quae est inter lobulum SPIGELII atque lobum minorem hepatis, hac quidem directione, ut omentum parvum ab orificio sinistro ventriculi vergat oblique versus extremitatem posteriorem huius incisurae, ab orificio vero dextro, tendat oblique versus insertionem venae vmbilicalis, & ductus GLISSONII in venam portae hepatis. Hic progressus omenti parvi, figuram illi fere triangularem, conciliat; laminae huius, prope incisuram descriptam, a se invicem secedunt, quarum deinde vna, quae a facie scilicet superiori ventriculi, provenit, ad marginem sinistrum huius incisurae, altera vero lamella, a facie scilicet inferiori ventriculi oriens, ad marginem dextrum huius incisurae adhaeret, deinde in incisura

trans-

transversali hepatis, duae hae lamellæ finiuntur, vbi simul collo vesiculae felleae, atque hiatui WINSLOVIANO annectuntur. *ff*)

§. XXXI.

In curvatura magna ventriculi similis productio observatur, dum scilicet lamina ventriculi superior atque inferior in medio curvaturae magnae coeunt, atque inter se mediante substantia cellulosa unitae, curvaturam hanc relinquunt, supra coli transversam partem ad regionem umbilici vsque continuantur, vbi duae hae laminae, ad posteriora se flectentes, iterum ascendunt, coli transversam partem petunt, ibidemque vna lamella adnectitur, altera vero hoc intestinum transcendit; super huius mesocolon, pancreas, venam portarum ventralem, pergit, & cum vena portarum hepatis, hepar simul ingreditur. Adnexus omenti, ad coli transversam partem varias saepe mutationes facit; saepe enim observavi adnexum laminarum posteriorum omenti, ad curvaturam majorem ventriculi, sine adhæsione ad hoc intestinum; hac notabili cum circumstantia, quod tunc cavitas omenti magni, cum intervallo, quod ab omento parvo, mesocoli transversa parte atque ventriculo formatur, nullam communicationem habeat: deinde laminas posteriores omenti, mesocoli transversam partem simul tegere, vidi: observavi denique duas has lamellas ad coli transversam partem tantummodo ad-

ff) Descriptionem huius hiatus vid. apud *Winsl. dans le tr. du bas ventre* §. 359.

adnexas, ſine ulteriore continuatione, ſupra meſocolon huius inteſtini.

§. XXXII.

Quod paries anterior omenti, a membrana ventriculi externa oriatur, extra omne dubium eſt; abſciſſo enim prope ventriculum omento, tunica ventriculi non integra manet, ſed ſimul laeditur; flatu etiam hoc tentari poteſt, facta enim inciſione tunicae ventriculi, flatuque immiſſo, aër inter duas lamellas anteriores omenti penetrat: vtrum vero paries poſterior, ſive duae laminae poſteriores omenti, a membrana externa partis coli transverſae oriantur, vel an continuationes laminarum anteriorum ſint, Autores inter ſe differunt. *gg)* Verum enim vero, experientiae & rationi nullo modo contrarium eſt, ſi ſtatuatur, parietem poſteriorem, nihil aliud, quam continuationem parietis anterioris eſſe; in infantibus enim *hh)* continua horum duorum parietum connexio, ſine interveniente quadam ſutura, vel decuſsatione fibrarum, obſervatur, quae tamen ſutura fibrarum, ad connectendos hoſce parietes, adeſſe deberet, ſi paries anterior & poſterior, non continui eſſent. Parietem deinde poſteriorem, originem ſuam tunicae externae partis coli transverſae, non debere, abſciſſio

gg) *cf. Haller l. c. p. 323.* *hh)* In adultis tam pulchre omentum ac in infantibus propter multam pinguedinem conſpici non poteſt, interdum vero in iuuenibus macilentis, quibus abdomen poſt mortem mox aperitur omentum ita ac in infantibus reperitur.

ſciſſio eius a colo, ſine laeſione membranae illius, demonſtrat, & ſi inciſione aliqua, coli externa tunica laeditur, atque idem experimentum, quod antea in ventriculo faciendum commendavi, inſtituitur, tunc aër nullo modo inter duas lamellas poſteriores penetrabit, ſed intra tunicam externam coli manebit.

§. XXXIII.

Inter laminas parietum omenti, ſubſtantia celluloſa reperitur, quae interdum multa pinguedine repleta eſt, *ii*) in aliis vero minus pinguedinoſis ſubiectis, praeter vaſa nulla adeps reperitur. Vaſa omentum & parvum & magnum accipit, a coronariis ſtomachicis, a gaſtro epiploicis dextris, & ſiniſtris, notabilem ramum interdum a meſenterica ſuperiori, a vaſis brevibus; filamenta vero nervea a plexu ſtomachico, hepatico, atque ſplenico habet.

§. XXXIV.

Peritonaeum extremitatem ventriculi magnam tegens, relinquit illam, verſus faciem concavam lienis pergit, ibidemque duæ hæ laminae, una cum ſubſtantia celluloſa ſecedunt: vna lamina continuatur, ſupra marginem anteriorem, altera vero ſupra marginem poſteriorem, ſimulque ſupra extremitatem ſuperiorem atque inferiorem, denique faciem convexam ſupra lienis iterum connectuntur. Haec productio peritonaei, nihil aliud eſt, quam continuatio illius productionis, a qua

ii) conf. *Gliſſon. de ventr. & inteſt.* p. 116.

qua omentum magnum formatur; omentum hinc lieni arcte cohæret. Ramulos habet a vasis brevibus, splenicis, interdum ab atrabilariis sinistris, a gastroepiploicis sinistris: neruos accipit a plexu splenico; ramuli nervosi interdum a phrenico sinistro hic observantur.

§. XXXV.

Ad latus sinistrum foraminis ovalis, & quidem magis ad anteriora, peritonaeum versus extremitatem lobi minoris hepatis duplicatur, hunc includit, atque ita primam tunicam hepatis ex parte constituit. Idem hoc, in latere dextro, circa costas spurias tertiam & quartam, vbi similis productio observatur, contingit, quae ad extremitatem magnam hepatis tendit, atque concurrit ad hanc membranam constituendam. Duæ jam hae descriptae prolongationes peritonaei ligamenta dicuntur, illud sinistrum, hoc vero dextrum hepatis nuncupatur.

§. XXXVI.

Immediate supra foramen quadratum diaphragmatis, per quod scilicet vena cava pectus intrat, peritonaeum duplicatur, quae duplicatio peritonaei vsque ad umbilicum extenditur. Duplicatura haec, non aequali prolongatione gaudet, circa foramen enim quadratum brevissima est, heparque ibidem, mediante substantia cellulosa, ad diaphragma adnectit, atque spatium quoddam triangulare relinquit, quod substantia cellulari repletur. Substantia haec cellularis, quoniam hepar in hoc loco ad diaphragma adnectit, ligamentum corona-

 le

le hepatis, quanquam improprie, nuncupatur. Quo magis vero haec duplicatura processui ensiformi appropinquat, eo longior euadit, atque ad oppositum marginis scindentis hepatis, longissima existit, pedetentim fit breuissima, atque ad vmbilicum vsque ita continuatur.

§. XXXVII.

Duplicatura peritonaei, a foramine quadrato originem ducens, atque ad processum ensiformem, sese gradatim prolongando pergens, ligamentum latum, suspensorium hepatis vulgo vocatur. Margo huius ligamenti superior, ita situs est, vt a foramine quadrato, oblique versus marginem dextrum processus ensiformis, pergat, & ab hoc vlterius, infra tendinem musculi transuersi, ad latitudinem quatuor digitorum transversorum oblique continuetur, vt finis huius marginis superioris, fini processus ensiformis exactissime respondeat; linea hinc ducta recta, a fine huius processus, & ad latitudinem quatuor digitorum transuersorum continuata, finem marginis superioris huius ligamenti, attinget, atque angulum acutum constituet: linea vero ducta, a fine tertiae costae spuriae unius lateris, & & ad finem tertiae costae spuriae alterius lateris, continuata, etiam finem huius marginis attinget & exinde duo anguli recti emergent. Margo denique superior, respectu inferioris ita situs est, vt ille magis sinistrorsum, hic vero magis dextrorsum tendat. *kk)*

§. XXXVIII.

kk) Ad genuinum vero situm conspiciendum necessarium est, vt sectione situs hepatis non turbetur: hinc sectio ita instituenda est, vt a margine sinistro processus ensiformis inchoetur atque ad regionem vmbilici vsque continuetur.

§. XXXVIII.

Margo inferior, ſiue concauus huius ligamenti, inter lobum magnum atque paruum hepatis, conuexitati huius adnectitur, vbi duae laminae, ligamentum hoc componentes, disjunguntur, quarum vna ſupra lobum dextrum, altera vero ſupra ſiniſtrum expanditur: illa ſcilicet, ſupra marginem ſcindentem lobi dextri pergit, ſimulque fundum atque faciem inferiorem corporis, ac colli veſiculae felleae inuoluit, eius ductus & vaſa tam arterioſa, quam venoſa hepatis inueſtit, ſimul venam vmbilicalem includit, atque ad inciſuram vsque magnam hepatis continuatur: lateraliter vlterius ſupra extremitatem magnam progreditur, atque cum ligamento dextro hepatis ibidem iungitur, ſupra marginem denique poſteriorem, ſeruato ſemper ſpatio iſto triangulari §. 35. deſcripto, verſus lobum SPIGELII pergit, atque finitur partim in inciſura magna, partim in transuerſali. Lamina ligamenti lati, ſupra lobum ſiniſtrum expanſa, communicationem alit ſuperius & quidem lateraliter ſiniſtrorſum, cum ligamento ſiniſtro hepatis, anterius ſupra marginem ſcindentem abit, vbi verſus radicem lobuli SPIGELII ad lamellam a dextro lobo prouenientem adiungitur, atque in inciſura transuerſali hepatis denique terminatur.

§. XXXIX.

Ex hac deſcriptione a §. 35. vsque ad 39. data colligitur, quomodo hepar a peritonaeo includatur; involuitur enim non mediante vna, ſed triplici duplicatura: lamellae deinde huius ligamenti lati, in inciſura

transuersali, atque magna hepatis, iterum coeunt, atque ibidem venam portarum hepatis, eiusque ramos hepar ingredientes, arterias hepaticas, ductum hepaticum, venam vmbilicalem, atque ligamentum siue ductum GLISSONII includunt; cum vasis denique hisce descriptis hepar intrant, atque haec vbique comitantur & cum aliis membranis concurrentibus, capsulam GLISSONII constituunt.

§. XL.

Capsula GLISSONII, ab inuentore ita nuncupata, non solum ab externa tunica hepatis formatur, sed & aliis membranis, a peritonaeo prouenientibus, originem suam debet. Lamina enim omenti magni posterior, si mesocoli transversam partem supergreditur, faciem concauam hepatis petit, ibidemque in incisura transuersali hepatis, cum membrana eius se iungit; omentum denique paruum, in incisura longitudinali, atque transuersali se terminans, simul cum praecedentibus membranis vasa includit, atque hepar ingreditur. Capsula GLISSONII, siue concursus harum membranarum, quae ex fibris fortibus ac tendinosis, nullo vero modo musculosis, vti quidam Anatomici crediderunt *ll*) componitur, simul cum vasis antea memoratis hepar intrat, atque vbique vasa comitatur, ita vt nullum etiam punctum visibile horum vasorum existat, quod non hacce capsula tegatur. *mm*) Optime & hoc & substantia capsulae conspici potest in hepate cera repleto, & per aliquot dies macerationi relicto.

§. XLI.

ll) *cf. clar. Morgagni Epist. Anat.* 2. §. 58. *sqq.*

mm) vid. *Winsl. Traité des artéres* §. 188.

§. XLI.

Arteriae, membranae hepatis proſpicientes, ſuperius a mammariis proueniunt internis, & diaphragmaticis ſuperioribus; inferius a coronaria ſtomachicis, gaſtroepiploica dextra, hepatica, cyſticis gemellis, ſaepe ab atrabilariis dextris, rarius a meſenterica ſuperiori, ramos accipit: obſeruationes enim non deſunt, quae teſtantur, meſentericam ſuperiorem ramum ad hepar mittere *nn*) praecipue ſi arteria hepatica, a coeliaca alias proueniens, deficit. *oo*) Ipſe talem ramum hepaticum inſignem, a meſenterica prouenientem, & a *Cl.* HOMMELIO praeparatum, vidi, qui multo maior erat arteria hepatica, atque ita ſitus erat, vt reſpectu arteriae hepaticae inferiorem locum occuparet. Venae mammariae internae, diaphragmaticae, vena portarum, gaſtroepiploica dextra, coronaria ſtomachica, huic membranae venas largiuntur: neruos a plexu hepatico, coeliaco, meſenterico magno accipit. Vaſa lymphatica hac in membrana copioſiſſime obſeruantur, atque non modo in ſuperficie hepatis ſuperiore, ſed & in ligamento ſuſpenſorio ipſo inueniuntur, quod uno vaſe lymphatico detecto, per inflationem optime conſpici poteſt.

§. XLII.

Vena vmbilicalis apud adultos in ligamentum mutata, & venae portae hepaticae, ad oppoſitum ductus GLISSONII, inſerta, in margine concauo ligamenti medii incluſa, verſus lobi maioris marginem ante.

nn) *cf. Cl. Heiſt. comp. anat. p.* 88. *oo*) *Winsl. l. c.* §. 189.

anteriorem dirigitur, ligamentum hoc deſerit atque in leuiſſima duplicatura peritonaei, ad vmbilicum vsque progreditur, vbi nomen quoque venae umbilicalis, cum illo ligamenti rotundi hepatis commutat. Tandem nefas eſſet, ſi illius obliuiſcerer duplicaturae quae in ſiniſtro latere circa confinia coſtae nothae ſecundae, & eo quidem in loco conſpicitur, vbi in ſe rediens peritonaeum, extremitatem ſuperiorem lienis non ſolum inueſtit, ſed & cum membrana extima ſplenis, felici connubio ſe coniungit. Ligamentum lienis, productionem hanc ſectionum Magiſtri nuncupant.

§. XLIII.

Ab vmbilico vsque ad veſicam, triplex ſe ſiſtit plicatura, eiusdem cum illa, quae venam vmbilicalem includit, magnitudinis. Vna harum in linea recta, verſus veſicam vrinariam iter ſuum dirigit, atque vrachum obuoluit, reliquae vero obliquo curſu, verſus illam deſcendunt, & arterias vmbilicales includunt. Vrachus ſcilicet, medium locum occupans, in linea recta ab vmbilico deſcendit, atque medio verticis veſicae inſeritur; arteriae vero vmbilicales, ab vmbilico oblique dextrorſum atque ſiniſtrorſum, vsque ad regionem inſertionis vrachi, deſcendunt, deinde ſucceſſiue magis ad anteriora veſicae vsque ad huius medium annectuntur, vbi iterum ſenſim ſenſimque ad poſteriora veſicae vergunt, atque cum vaſis deferentibus, & vretheribus ſeſe decuſſando, arteriis iliacis internis ſiue hypogaſtricis oblique inſeruntur. Arteriae vmbilicales,

veſicae

veſicae ita annectuntur, vt veſica inflata hanc figuram) repreſentent, deinde annexibus ſuis lateralibus veſicam non in duas partes aequales dividant, ſed duae tertiae partes veſicae, inter oſſa pubis, & has arterias; una tertia pars vero, inter has arterias, atque os ſacrum obſerventur. Tria haec ligamenta ſimul ſumta conſtituunt ligamentum veſicae ſuperius *qq)*

§. XLIV.

Ligamenta deſcripta, nullo modo inter duas laminas membranaceas peritonaei, ſita ſunt; duplex quippe membrana, hoc in loco nulla detegi arte, nullo demonſtrari ratiocinio poteſt, dum celluloſa quoque ſubſtantia, tam exigua teneraque verſus umbilicum reperitur, ut illius veſtigia, in macilentis ſubjectis vix appareant. Clariſſ. quidem, & arte ſecandorum corporum peritiſſimus HEISTER affirmat, *rr)* ligamenta haec a duplici membrana peritonaei includi, ſed contrarium ſequens encheireſis docet; ſepara ligamenti hepatis lati a ſe invicem lamellas, hancque ſeparationem, ſuſpenſa manu, verſus venam vmbilicalem continua, tunc ſenſim ſenſimque duplicaturam peritonaei, venam vmbilicalem ſive ligamentum hepatis rotundum includentem, euaneſcere non ſolum, ſed & illud potiſſimum videbis, quod haec ipſa, quam modo nominaui, vmbilicalis vena, ſine vllo laeſionis peritonaei veſtigio, exſumi exſcindique poſſit, quod fieri certe non poſſet, ſi in duplici potius praedicta ligamenta,

F quam

qq) *cf. Winsl. traité du bas ventre* §. 458. *rr)* *l. c. p. mihi* 76.

quam ſimplici membrana, laterent. Modum denique, quo ligamenta haec includuntur optime videmus, quando ſaccum peritonaei inflamus, tunc rationem non ſolum conſpicimus, qua ſaccus peritonaei huius loci introcedit, ſed & quod ſimul falcis ille figuram repraeſentet. *ss)*

§. XLV.

Peritonaeum itaque, dum haec ligamenta includit, ſimul ſupra faciem poſteriorem veſicae vrinariae, ad inſertionem vretherum vsque deſcendit, atque huic faciei, interueniente ſubſtantia celluloſa arcte annectitur. Peritonaeum inſertiones vretherum attingens, retrocedit, atque ſimul ſupra inteſtinum rectum aſcendit, hoc inuoluit, atque ſuperius, & lateraliter cum meſocolo, atque meſenterio continuatur. Inteſtinum rectum in ſpecie conſideratum, ita includitur, vt illa pars inteſtini, quae inter inſertiones vretherum atque oſſis coccygis extremitatem ſita eſt, a ſubſtantia celluloſa, illa vero, quae ad ſuperiora oſſis ſacri tendit, a peritonaeo includatur, ac quo propior duplicatura haec veſicae, eo minor ſit prolongatio, quae maior fit quo magis aſcendit.

§§. XLVI.

Aliter vero ſe res habet in foeminis, propter vterum, inter veſicam & inteſtinum rectum ſitum. Peritonaeum, poſteriorem faciem ueſicae, in foeminis, non ad inſertionem vſque vretherum, vti in viris, tegit, ſed

ss) Winslov. Traité du bas ventre §. 42.

ſed ad latitudinem duorum digitorum transuerſorum ab horum inſertione retrocedit, ſupra collum vteri, eiusque faciem anteriorem atque fundum pergit, deinde infra faciem poſteriorem vteri atque vaginae duas tertias partes deſcendit, atque inteſtinum rectum eodem modo, ac in viris, includit. Toto in hoc progreſſu peritonaei, vterus ab illo includitur, facies vero anterior vaginae ab illo libera exiſtit, duae partes vero faciei poſteriores a peritonaeo teguntur. Duplicatura haec deſcripta magnitudine vterum longe ſuperat, dum ad latera extenſa, lata vteri, a ſtructura ſua ita vocata ligamenta, conſtituit.

§. XLVII.

Ligamenta lata, quoniam a peritonaeo, anteriórem vteri poſterioremque eius faciem tegente, formantur, duplici lamella gaudent. Expanſio haec peritonaei, pelui annectitur, atque cum meſenterio ac meſocolo continuatur. Inter haſce lamellas, dimidia fere pars ligamentorum rotundorum, ouaria, tubae fallopianae, extremitates vaſorum hypogaſtricorum, ſitae ſunt. Ligamenta rotunda, quae nihil aliud, quam faſciae vaſculoſae ſunt, vna extremitate vtero annectuntur, altera vero abdomine egrediuntur. Extremitas vterum ſpectans, magis anterius atque inferius, reſpectu tubarum fallopianarum, ad eius fundum adhaeret, pergit deinde lateraliter, verſus crura oſſis pubis, ibidem ligamentum latum relinquit, aſcendit, atque cum ſubſtantia celluloſa per annulum muſculi obliqui exter-

ni abdomine egreditur, atque verſus alas maiores pudendorum finitur.

ʃ. XLVIII.

Supra annexum ligamentorum rotundorum duae duplicaturae, pro includendis tubis fallopianis, oriuntur. Lamina ſcilicet anterior ligamenti lati, ad latera fundi vteri ſupra tubas fallopianas aſcendit, atque iterum deſcendendo, cum lamina aſcendente annectitur. Duplicaturae hae non aequali prolongatione gaudent: ad fundum enim uteri ſunt breuiſſimae, pedetentim deinde, vsque ad tertiam partem tubarum fallopianarum, longiores euadunt, vbi longiſſimae exiſtunt, atque longitudinem duarum vnciarum habent, hoc loco vero iterum, vsque ad fimbrias muſculoſas tubarum fallopianarum fiunt breuiores, quae fimbriae hinc ab incluſione huius productionis liberae ſunt. Ex hac deſcriptione patet quod directio tubarum fallopianarum non recta via ſed tortuoſo flexuoſoque itinere procedat. Lamina deſcendens huius productionis, reflectitur ſurſum, verſus faciem ouariorum, tam anteriorem quam poſteriorem, ac denuo inferiora verſus recuruata, lamellam poſteriorem ligamenti lati conſtituit. Ouaria vtero, mediantibus ligamentis, lato ſcilicet & paruo, adhaerent. *tt*)

ʃ. XLIX.

Quanquam vero, cum tubae fallopianae, quas oviductus vocant rei anatomicae ſcriptores, tum ligamenta

tt) *Winsl. traité du bas ventre* §. 604.

menta rotunda ac ipſi quoque muliebres teſtes, ſeu ut alii dicunt ovaria, fundo vteri alligentur; inſertionis tamen punctum, non vnum idemque, ſed diuerſum eſt: FALLOPII enim tubae in angulis fere *uu*) lateralibus eius annectuntur, ligamenta rotunda vero anteriorem & mediam, & ovaria denique poſteriorem & reſpectu praefatarum partium infimum quoque locum occupant. *vv*) Hoc ipſum autem, quod de alligatione praefatarum partium in fundo vterino dixi, de foeminis, extra ſtatum graviditatis conſtitutis, intellectum volo; ſiquidem haud ignoro, quod omnes, ad vterum pertinentes partes, non maiore ſolum, tempore graviditatis, gaudeant magnitudine, ſed commemoratae quoque in medio potius, quam fundo vteri annexae depraehendantur.

§. L.

Arterias atque venas peritonaeum, veſicam, vterum, atque inteſtinum rectum obtegens, ab hypogaſtricis, ſpermaticis, haemorrhoidalibus internis, umbilicalibus, ſacris, ramo recurrente arteriae cruralis, nanciſcitur: neruos a ſacris, plexuque meſenterico inferiori accipit: vaſis lymphaticis *xx*) membrana haec etiam non deſtituitur.

§. LI.

Ex hactenus commemoratis haud difficulter colligitur,

uu) Dico fere quoniam paululum anterius ad angulos laterales vteri adhaerent quod tamen vix ſenſibile eſt.

vv) *Coup. Myot.* *xx*) *cf. Clar. Morgagni adv. anat.* 4. *p.* 76.

gitur, qua ratione peritonaeum viſcera includat, quanam illud ſtructura gaudeat, & quod in cavitate ſacci huius membranacei nulla viſcera ſita ſint, *yy)* ſed inanis hicce ſaccus atque vacuus deprehendatur. Cum enim nullum eorum, quae abdomen alit viſcerum, interiora, validae huius membranae tangat, ſed ſuperficiei externae omnia adhæreſcant, de illis quoque, haud commode dicitur, quod peritonaei illa incluſa ſacco ſint, contradictionem quippe mihi involvere videtur.

§. LII.

Vtrum vero peritonaeum a viſceribus perforetur ex §pho antecedenti pateſcit. Hoc negari non poteſt, quod certo reſpectu de peritonaeo, quod ſcilicet perforatum & non perforatum ſit, dici poſſit. Si enim iſtud involucrum integrum conſideretur, prout certam figuram certumque ambitum exhibet, quo viſcera intus continet, atque includit, omnino perforari dicendum eſt. Sin vero conſideretur, ut membrana, per partes, ubi iſta foramina tranſire dicuntur, non perforatum dicendum erit, cum ibidem circa foramina non deſinat, ſed circa iſtos ductus, & meatus vaginae inſtar expandatur, eosque undique arctiſſime ambiat. *zz)* Quod vero haec foramina nihil aliud, quam impreſſiones, & introceſſiones peritonaei ſint, ex ipſa experientia conſtat, & in cadavere ipſo tentari licet. Quando ſcilicet cadaver cera repletur, & per quatuor ſepti-

yy) De modo incluſionis in genere viſcerum a peritonaeo breviſſimis verbis deſcripto, legi meretur, *Caſp. Barthol. ſpecim. hiſt. anat. p.* 183. *& ſq.* *zz)* *cf. Wedel l. c. p.* 14.

ſeptimanas tempore hyemis intactum relinquitur, ſeparatis deinde muſculis abdominalibus, peritonaeum ab omnibus viſceribus, integro tamen illo, ſeparari poteſt, niſi hepar excipere velis. Hyeme elapſo, hocce experimentum in cadavere cera repleto, & per quinque ſeptimanas frigori expoſito, ipſe inſtitui, vbi haec omnia bono cum ſucceſſu obſervavi.

§. LIII.

Quod ad vſum peritonaei attinet, ille in genere eſt: 1.) vt fere omnia viſcera abdominalia includat, atque impediat, quo minus viſcera magno elatere non gaudentia, ab appulſu continuo atque forti humorum, nimis extendantur, ſi vero extenſa ſint, vt in priſtinum ſuum ſtatum, propter niſum peritonaei continuum, ſeſe reſtituendi, iterum redigantur, vti videmus in ytero, ventriculo, hepate &c. nimis extenſis: 2) vt viſcera ad certum locum annectat, ne vnum ab altero in actione ſua impediatur, relaxato hinc peritonaeo vel totaliter vel partialiter herniae plerumque funeſtae oriuntur: 3.) ad vaſorum, viſceribus deſtinatorum tegmentum, atque ſuſtentaculum, ne vaſis, alias hac membrana deficiente, nimis extenſis, ſtagnationibus ſanguinis, occaſio ſubminiſtretur: 4.) vt elatere ſuo valido, digeſtionem ciborum adiuuet: 5.) vt reſpirationis negotium, propter arctiſſimum annexum peritonaei ad diaphragma atque muſculos abdominales, facilius ſuccedat. Quosnam vero vſus in ſpecie perficiat ex antecedentibus facillime colligitur: hepar enim exacte in ſitu ſuo conſeruat mediantibus tribus duplicaturis, quae liga-

menta

menta audiunt: [§. XXXV. XXXVI.] lienem non tantum diaphragmati sed & ventriculo annectit: [§. XXXVI. XLII.] ventriculum vero arcte ad foramen ouale adiungit, [§. XXX.] ne ventriculo cibis repleto, oesophagus trahatur, atque exinde multum damnum corpori inferatur: format omentum [§. XXXI.] in quo non solum superflua adeps corporis colligitur, sed quo mediante etiam intestina, supra vmbilicum in calore suo naturali, propter exhalationes suas continuas, subtilissimas, atque calidas, conseruantur, impeditque quo minus intestina peritonaeo connascantur. Quod vero omentum intestina non longius quam ad umbilicum vsque comitetur ideo iudicante ill. BOERHAVIO *) factum est, quia ibi vis musculorum abdominalium admodum imminuitur atque ita periculum attritus atque coalitionis minus est. Format deinde mesenterium [§. XIX. seqq.) quod non solum compendiose toti tractui intestinorum locum determinat, sed & multos neruos vasa atque glandulas inter duas suas laminas includit: annectit denique vesicam vrinariam, vterum, atque intestinum rectum (§. XLIII. sqq.) ne haec a causa quadam leui superueniente e situ suo dislocentur. Utilitas substantiae cellulosae non solum est, vt peritonaeum ad diaphragma costas &c. annectat, & viscera uropaea includat sed & propter pinguedinem ibi delatam in vasis inungendis, conseruanda flexilitate, adiuuando motu, impedienda connatione, exsiccatione, ad quam fibrae pronissimae sunt, consistit. **)

Corol-

*) *l. c. p. 325.* **) *Boerh. l. c. p. 319.*